

УДК 371.27:37

І. А. ХОТЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, старший викладач
Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків

ОСНОВНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ В КНР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті на основі аналізу науково-педагогічної літератури виокремлено та досліджено чинники впливу на розвиток освіти в Китайській Народній Республіці упродовж другої половини ХХ ст.

Ключові слова: освіта в Китайській Народній Республіці, чинники розвитку освіти, етапи розвитку освіти.

Упродовж історії свого розвитку Китай завжди вирізнявся на міжнародній арені. За давнину існування та внесок у розвиток людства цю країну прозвали “колискою цивілізації”.

Останні два десятиріччя ХХ ст. весь світ став свідком не тільки суттєвого посилення позицій Китаю в світовій політиці та економіці, а й в освіті країни.

Самі ж китайці стверджують, що “процвітання держави покладається на справу освіти”. Отже, дослідження чинників і передумов розвитку освіти в Китаї упродовж другої половини ХХ ст. стане корисним для українських науковців, надасть змогу виявити взаємозв’язок освітянської справи з різними галузями життя Китайської Народної Республіки.

Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що певна кількість науковців пострадянського простору у своїх дослідженнях приділила увагу розвитку освіти в Піднебесній з моменту проголошення Китайської Народної Республіки у 1949 р. (А. Антиповський, Н. Боревська, Н. Франчук та ін.).

Історичні реформи та тенденції розвитку вищої освіти в Китаї упродовж другої половини ХХ ст. розглядали В. Клепиков, П. Ленський, І. Наумов, Н. Пазюра та ін.

Однак, аналіз наукових праць згаданих науковців свідчить, що цілісне дослідження чинників, які зумовили розвиток освіти у КНР у другій половині ХХ ст., відсутнє. Саме виокремлення та аналіз чинників, що вплинули на розвиток освіти КНР у другій половині ХХ ст., постає вельми цікавим питанням для дослідження, оскільки є ключем до розкриття феномена стрімкого розвитку країни упродовж зазначеного періоду.

Мета статті – на основі аналізу наукових літературних джерел виокремити та проаналізувати чинники впливу на розвиток системи освіти в КНР, окреслити найбільш значні періоди розвитку історії освіти КНР у другій половині ХХ ст.

Вивчення історико-педагогічної літератури свідчить, що розвиток освіти Китаю в другій половині ХХ ст. можна поділити на такі характерні етапи [1]:

- 1949–1957 рр. (копіювання моделі освіти СРСР);

- 1958–1966 рр. (політика “Великого Стрибка”);
- 1967–1976 рр. (політика “Культурної Революції”);
- 1977–2000 рр. (постмаоїстське реформування).

На думку авторитетного китайського дослідника Юань Чженьго, усебічне вивчення проблеми розвитку освіти можливе за умов розгляду таких чинників впливу, як економічний, політичний, соціальний та науково-технічний стан країни [4]. Доцільно використати ці чинники для аналізу розвитку справи освіти в КНР упродовж зазначених етапів.

Як відомо, 1 жовтня 1949 р. було проголошено Китайську Народну Республіку. У Китаї розпочався новий етап розвитку, який у цьому дослідженні названо *етапом копіювання моделі освіти СРСР*. У лютому 1950 р. Китай уклав договір із СРСР строком на 30 років, що передбачав економічне співробітництво й спільну оборону в разі виникнення військової загрози з боку Японії або іншої держави [1]. У свою чергу, у галузі освіти теж докладали зусиль для всебічного розвитку з метою якісного виховання нового покоління. Так, восени 1952 р. під впливом політичних відносин із СРСР відповідно до постанови Міністерства освіти КНР було вжито таких заходів з реорганізації вищої освіти: повне копіювання професій і спеціальностей освітньої моделі Радянського Союзу, переклад на китайську мову радянської навчальної літератури, копіювання радянських навчальних планів і програм, переймання методики викладання вищої школи СРСР, відмова від ведення спецкурсу дисциплін.

Зазначимо, що статистичні показники розвитку освіти КНР упродовж цього етапу досить значні: у 1958 р. порівняно з 1957 р. кількість ВНЗ зросла з 229 до 791, кількість студентів – з 441 тис. до 660 тис. На початок 1960 р. функціонувало 1289 вищих навчальних закладів, де навчалося 960 тис. студентів [1]. Таким чином, за чотири роки копіювання радянської моделі освіти збільшилася кількість ВНЗ у КНР на 1060 закладів. Які чинники сприяли необхідністю підвищення кількості закладів освіти, зокрема ВНЗ? Соціальні та економічні. Так, ці статистичні дані наочно демонструють боротьбу держави з високим показником неписьменності населення Китаю, а також необхідністю задовольнити потребу у кваліфікованих спеціалістах для подальшої відбудови країни, виходу на міжнародний ринок, підвищення економічних показників. Отже, упродовж цього етапу більша частина зусиль держави була спрямована на розвиток і реструктуризацію системи вищої освіти, реалізація освітньої реформи вищої освіти сприяла успішній індустріалізації КНР, у результаті запровадження якої насправді кількість загальноосвітніх університетів зменшилася, тоді як кількість спеціалізованих коледжів помітно збільшилася.

Наступний етап розвитку освіти країни – *проведення політики “Великого Стрибка”*. Навесні 1960 р. китайсько-радянські відносини значною мірою охололи. Пізніше, у липні-серпні цього року, Радянський Союз відкликав своїх технічних фахівців та інших радників з Китаю й анулював укладені раніше економічні угоди. Влада Радянського Союзу заявила,

що Китай повинен почати самостійно розвивати свою економіку, “спираючись на власні сили, а в зовнішній політиці впливати самостійним курсом, а не за рахунок інших”. Так, на початку 1961 р. запланована політика “Великого Стрибка” зазнала краху, а відносини з Радянським Союзом були повністю розірвані, саме ці політичні та економічні чинники загальмували подальший розвиток освіти країни. Таким чином, радянська модель освіти більше не була парадигмою, уряд КНР відновив колишнє балансування між конфуціанством і західним зразком освіти. Упродовж цих років китайська освіта все ще використовувала набутий радянський досвід, проте назрівали значні політичні зміни, що стали руйнівними для освіти. Винищення існуючої більш-менш налагодженої системи освіти розпочалося в червні 1966 р. з упровадження політики “Культурної Революції” у КНР. Це є третім етапом розвитку освіти Китаю упродовж другої половини ХХ ст. [2].

З початком “Культурної Революції” чинну систему вступних іспитів до закладів вищої освіти в Китаї було відмінено, цьому сприяли соціальний та політичний чинники. Так, набір абітурієнтів став продиктований політичною перевагою. Тих, хто виходив з родин робітників, селян або військових, вважали найбільше гідними. Унаслідок цієї селекції з’явився ярлик “робітник-селянин-солдат-студент” для абітурієнтів, які вступали до вищих навчальних закладів на початку 1970-х рр. [1]. Саме таким чином у КНР влада винищувала інтелігенцію, боролася проти “еліти”, надаючи певні переваги в здобутті освіти пролетаріату.

У 1977 р. на початку четвертого етапу розвитку освіти Китаю упродовж другої половини ХХ ст. – *постмаоїстського реформування* – запроваджено політику “Чотирьох Модернізацій”. Вона передбачала істотний прогрес у таких галузях, як сільське господарство, промисловість, національна оборона, наука й техніка за умов збереження “Чотирьох Кардинальних Принципів”: соціалістичний шлях, народна демократична диктатура, лідерство Китайської комуністичної партії, а також марксистсько-ленінське й маоїстське мислення. На справу освіти вона вплинула так: задовольняючи потреби соціально-економічного розвитку й прагнучи йти в ногу зі стрімким науково-технічним прогресом у світі, Китай реалізував стратегію “процвітання країни на основі розвитку науки й техніки”. Так, було запроваджено програму, відповідно до якої освіта повинна “слугувати соціалістичній модернізації, бути поєднаною з виробництвом та працею, виховувати всебічно розвинених будівельників соціалізму та їхню зміну в моральному, інтелектуальному, фізичному й естетичному проявах” [1].

Однією з найбільш суттєвих змін у вищій освіті після закінчення “Культурної революції” стало поновлення проведення національних уніфікованих вступних іспитів у вищих навчальних закладах у 1977 р. Наслідком такої зміни стало налагодження нормального процесу підготовки кваліфікованих кадрів закладами вищої освіти, а отже, зростання якості вищої освіти.

У 1985 б. видано “Рішення реформування системи освіти”, деякі ключові постанови якого наведено нижче [3]:

- збільшення державного фінансування освіти;
- підготовка достатньої кількості висококваліфікованого персоналу системою освіти країни;
- упровадження політики обов’язкової 9-річної освіти;
- розширення системи технічної й професійно-технічної освіти;
- забезпечення умов для реформування вищої освіти;
- посилення освітнього лідерства (наприклад, засновано Державну комісію освіти (ДКО), яка згодом мала вищий статус, ніж попереднє Міністерство освіти).

Упродовж двох десятиріч реформ, що розпочалися в Китаї після приходу до влади Лен Сяопіна наприкінці 1970-х рр., які увійшли до четвертого етапу розвитку освіти в Китаї, здійснено комплексну структурну реформу системи освіти. Так, суттєва децентралізація системи освіти, використання недержавних джерел фінансування, налагодження системи безперервної освіти значною мірою вплинули на розвиток системи освіти країни, перетворивши її на більш гнучку, відкрити, ефективну [3].

Документальні дані свідчать, що система вищої освіти в Китаї упродовж 80-х рр. минулого століття продовжувала існувати за радянською моделлю, яка була прикладом для наслідування в 1950-х рр. У свою чергу, пропоновані дисципліни, як і раніше, були дуже вузькими, ця типова особливість залишалась із того часу, коли коледжі й університети відповідали за працевлаштування їхніх дипломованих фахівців.

Проте подальші зміни в навчальних планах вищих навчальних закладів поступово наблизили їх до американського стандарту, нарешті, обличивши стратегію копіювання радянської освітньої системи.

Висновки. Таким чином у ході дослідження виокремлено чинники та відстежено їхній вплив на розвиток освіти в КНР у другій половині ХХ ст. в динаміці. Виявлено, що наслідком переходу китайської економіки від моделі статичної, централізованої й планової до динамічної, соціалістичної та ринкової стало не тільки зростання темпів економічного розвитку, а й цілий ряд глибоких соціальних і політичних перетворень, що, як показало наше дослідження, безпосередньо вплинули на розвиток освіти країни.

Отже, у ході проведеного наукового пошуку з’ясовано, що серед запропонованих китайським науковцем Юань Чженьго [4] чотирьох чинників впливу на розвиток освіти КНР (економічний, політичний, соціальний та науково-технічний) упродовж досліджуваного періоду найбільш вагомим і впливовим завжди залишався політичний. Так, обрана політика співробітництва із СРСР значно підвищила якість освіти в КНР, а найбільш негативний вплив на подальший розвиток країни загалом і освіти зокрема мала запроваджена політика “Культурної Революції”, цей етап увійшов в історію розвитку освіти як етап стагнації.

Використані чинники надають змогу достатньо повно аналізувати розвиток освіти. Такий підхід може бути використаний не тільки на прикладі Китайської Народної Республіки, а й щодо інших країн світу. Отримана інформація може бути використана при компаративному аналізі та творчому запозиченні досвіду освіти тієї або іншої країни.

Список використаної літератури

1. Антиповский А. А. Политика в области науки и образования в КНР 1949–1979 гг. / А. А. Антиповский, Н. Е. Боревская, Н. В. Франчук. – Москва : Наука, 1980. – 288 с.
2. Клепиков В. З. Дэн Сяо Пин и реформы образования в Китае / В. З. Клепиков // Педагогика. – 1999. – № 4. – С. 103–108.
3. Пазюра Н. Основні напрями реформування вищої освіти в Китаї / Н. Пазюра // Педагог професійної освіти. – 2003. – № 4. – С. 181–188.
4. 袁振. 当代教育学 / 袁振. – 北京 : 教育科学出版社, 1999. – 494 页.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2016.

Хотченко И. А. Основные факторы развития системы образования в КНР во второй половине XX века

В статье на основе анализа научно-педагогической литературы выделены и изучены факторы влияния на развитие образования в Китайской Народной Республике во второй половине XX в.

Ключевые слова: образование в Китайской Народной Республике, факторы развития образования, этапы развития образования.

Khotchenko I. The Main Factors of Development of the Education in People's Republic of China during the Second Half of XX Century

As known China is a developed multinational country, its history counts five thousand years. From the late XX century due to incredibly rapid pace of development the attention of the world community was focused on China. Chinese often say that the hope for development of the country relies on teachers. Many Ukrainian and foreign scientists devote their research to the problem of development of education in this country.

In given article on the basis of the scientific literature the analysis of influence of certain factors (sociological, economical, science-technical and political) on the development of education in People's Republic of China is depicted. The most important periods in a history of education of People's Republic of China and the historical facts in second half of XX century which had positive and negative influence on the further development of the country are determined.

In 1949, after the Communist Party came to power, the education system underwent major changes again. The education began mostly public provided, and since the system operated in a highly centralized way, the traditional education was forbidden and then phased out.

Nowadays many of scientists and educators try to find the answer for the following questions. What is the level and pattern of educational growth for China in 20th century? To what extent did education rise? Under different political regimes, how changes in educational attainment were affected by Chinese educational system and political uncertainty? Comparing to other Asian counterparts, did China share the similar characteristics of its relatively high progress in education? In order to answer all those questions, more empirical evidences need to be presented, and as a starting point, we offer a brief analysis of the factors might influence of the development of education in China during the second half of XX century in this paper.

Key words: education in People's Republic of China, the factors of the education's development, the stages of the education's development.